

zrasel iz slovenskih razmer, saj je ideja socialne preobrazbe kot rezultat osvobodilnega boja bila živa že na ustanovnem sestanku OF (26. IV. 1941), ni pa nastala šele pozneje. Kidričev poudarek na socialni orientaciji osvobodilnega gibanja je bil glede pisem CK KPJ le post hoc primer, ne pa propter hoc. Primeri sektašenja slovenskih komunistov so bili močno drugačnega značaja kot v Bosni in Hercegovini. Stališče do družbene reakcije je bilo vedno jasno, tudi če o njem niso govorili kaj več. Težjega primera je bilo sektašenje do soborcev v Osvobodilni fronti, ki ni bilo rezultat socialnih kategorij kakor bolj stopnje politične aktivnosti v sami Osvobodilni fronti, kjer pa je bil individualni delež na tej ali na drugi strani silno važen. Neprijetnejše je bilo sektašenje svetovnonazorskega značaja, pri katerem pa je bilo zelo težko potegniti pravo mejo, ker se je bilo težko izogniti subjektivizmu.

Ne glede na drobne pripombe, ki sem jih napisal o delu Rasima Hurema o posebni problematiki v narodnoosvobodilnem gibanju Bosne in Hercegovine, moramo reči odkrito, da je avtor navedene knjige napisal dragoceno delo iz zgodovine NOB. Posegel je v neznane ali zamolčane probleme te zgodovine. Iz zgodovinskih dokumentov, ki so skromni, predvsem pa večkrat premalo jasni, je izkopal podobo tiste dobe, ki nam kaže, kako narodnoosvobodilni boj ni tekel v ravni črti in kako ni imel opraviti samo z okupatorji, temveč s silami, ki so prehitvale čas, s tem pa povzročale težave in zmede, ki jih tudi ni bilo mogoče hitro premagati, še manj seveda brez posledic. Boj s težavami in zmedami je šele kasneje omogočil jasnejšo pot v prihodnost. Izsilil je večjo preudarnost in večji ozir do nekaterih silnic, ki žive v ljudstvu in jih brez škode zanj in za uspeh pri glavnih ciljnih ni mogoče zanemariti ali pustiti ob strani.

France Škerl

Godó Ágnes, Magyarok a jugoszláv népfelszabadító háborúban, (Madžari v jugoslovanski narodnoosvobodilni vojni). Vojaški zgodovinski inštitut in muzej madžarske armade, Budimpešta 1972, 248 strani, 12 fotoprilog in 36 strani opomb.

Plodovita sodelavka madžarskega vojaškega inštituta in muzeja v Budimpešti podpolkovnik Ágnes Godó je pripravila in objavila zanimivo knjigo Madžari v jugoslovanski narodnoosvobodilni vojni, ki je odstranila občutno vrzel v zgodovinopisju obeh dežel, Madžarske in Jugoslavije, saj doslej o tem vprašanju ni izšlo še nobeno obsežnejše delo.

Avtorica je skušala v svoji knjigi zajeti vprašanje sodelovanja madžarskih ljudi v jugoslovanskem osvobodilnem boju v celoti. Prvih pet poglavij obravnava najprej načelno vprašanje madžarsko-jugoslovanskega sodelovanja v protifašističnem gibanju v drugi svetovni vojni, nato pa posamezne večje skupine udeležencev madžarske narodnosti v jugoslovanskem narodnoosvobodilnem boju izven Slovenije. Sem šteje skupine madžarskih budimpeštanskih delavcev, ki so se bojevali na Fruški gori in v sestavi enot slavonskih narodnoosvobodilnih borcev, skupine, ki so nastale iz vrst delavcev, zaposlenih v borskih rudnikih ter v zahodni Srbiji sploh, skupine v 16., 36. in 51. diviziji NOV in PO Jugoslavije oziroma JA, in končno, njihovo sodelovanje v posebni 15. narodnoosvo-

bodilni udarni brigadi Šandor Petöfi, ki so jo oblikovali iz vrst pripadnikov madžarske narodnosti.

Naslednje šesto poglavje obravnava od strani 198 do 248 sodelovanje Madžarov v narodnoosvobodilnem boju na slovenskem ozemlju. To sta bili predvsem dve večji skupini, ki sta obe nastali v aprilu in maju 1945, in sicer prva v Lackovem partizanskem odredu, druga pa v 2. slovenski narodnoosvobodilni udarni brigadi Ljube Šercerja. Obe sta bili v sestavi 4. operativne cone.

Ker izčrpnih arhivskih viri niso na voljo, ali pa jih avtorica ni našla, se je morala zlasti posluževati izjav neposrednih udeležencev. Ugotovila je, da je bilo v Lackovem odredu 9. aprila 1945 že 18 madžarskih borcev. Tem se je pridružilo kmalu še 54, ki so prinesli s seboj tudi orožje. Ko je okoli dvesto vojaških zavezancev zalajske županije šlo v Passau skozi Gornjo Radgono, so prestopili v NOV v Lackov odred v velikem številu. V tem odredu so 30. aprila 1945 ustanovili madžarski 3. bataljon.

Vendar moramo tudi to pot ugotoviti, da spominsko gradivo marsikoga kaj rado zavede. Med 5. in 25. aprilom ni moglo priti v NOV v ta odred več kot 800 Madžarov kot trdi knjiga, kajti v knjigi radijskih depeš štaba Lackovega odreda najdemo podatek, da je 27. aprila 1945 ta odred štel le 487 partizanov, od tega je bilo, kot izrecno navaja ta vir, 132 Madžarov. Iz istega vira, ki ga avtorica ni imela v rokah, razberemo, da so 30. aprila res oblikovali 3. madžarski bataljon, šele 6. maja 1945 pa se je z orožjem predalo še nadaljnjih 450 madžarskih vojakov.

V 2. SNOUB Ljube Šercerja je konec vojne nastajala druga skupina madžarskih borcev. V prvi polovici aprila je pristopilo v bližini Štor pri Celju k partizanom 65 madžarskih topničarjev. Število madžarskih borcev je potem naraščalo, tako da so v začetku maja 1945 mogli iz za boj sposobnih borcev ustanoviti 5. bataljon te brigade, ki je štel okoli 170 mož, druge pa so vključili v delovne enote.

Za vsako skupino knjiga navaja tudi podatke o bojih, v katerih so sodelovali madžarski borci, in kraje, koder so se gibali. Škoda, da niso imena krajev bolj točno preverjena, saj zasledimo med njimi tudi nemške nazive, kot so jih navajali udeleženci, morda pa je to posledica uporabe kartografskega gradiva nemškega porekla. Te pomanjkljivosti kažejo, da je v bodoče treba gojiti tesnejše sodelovanje in takšnim avtorjem dati več pomoči iz Slovenije.

Ob hvalevrednem izidu takšne knjige, ki vsekakor krepi medsebojne stike madžarskega in slovenskega naroda, lahko slovenskim bralcem posredujemo še ugotovitev, da je NOV Slovenije v svojih vrstah ustanavljala enote vseh narodov, ki so naši sosede. Ob koncu zmagovite narodnoosvobodilne vojne sta bili dve italijanski brigadi (brigada Garibaldi Fontanot in Triestina d'Assalto), en avstrijski bataljon in dva madžarska. To je bila prav tako konkretna oblika borbenega sodelovanja v boju proti nacizmu ter izraz dosledne internacionalistične politike osvobodilnega gibanja slovenskega in jugoslovanskih narodov, kakor tudi že v vojni izpričana usmeritev k mirnemu sožitju z vsemi svojimi sosedi.

Zdravko Klanjšček